

Zaterdag 23 september 2023 – 19:30

ABDIJ TONGERLO

VOCES SUAVES

Israelsbrünnlein

Sara Jäggi, Mirjam Striegel

sopraan

Jan Thomer

alt

Zacharie Fogal

tenor

Tobias Wicky

bariton

Joachim Höchbauer

bas

Matthias Später

theorbe

Aki Noda-Meuric

orgel

Dit concert wordt opgenomen door Klara en uitgezonden op 13 oktober om 20u tijdens Klara Classic.

Programma

Johann Hermann Schein (1586-1630)

Ich lasse dich nicht

Da Jakob vollendet hatte

Ist nicht Ephraim mein teurer Sohn?

Zion spricht: der Herr hat mich verlassen

uit Israelsbrünlein, 1623

Johann Hieronymus Kapsberger (ca. 1580 - 1651)

Toccata quinta in c

Johann Hermann Schein

Freue dich des Weibes deiner Jugend

uit Israelsbrünlein

Melchior Franck (1579-1639)

Mein Freund komme in seinen Garten

Ich suchts des Nachts in meinem Bette

Wo ist denn dein Freund hingegangen?

uit Geistliche Gesäng und Melodeyen, 1608

Melchior Schildt (1592-1667)

Paduana Lagrima, nach John Dowland

uit Ms. 6610.2631, Kopenhagen, Kongelige Bibliotek, ca. 1629

Johann Hermann Schein

Die mit Tränen säen

Unser Leben währet siebznig Jahr

Lehre uns bedenken

Nun danket alle Gott

uit Israelsbrünlein

De beheerste expressie van Johann Hermann Schein

Wilt u uw Duitse uitspraak oefenen? Zeg dan vijfmaal na elkaar: "Schütz, Schein, Scheidt. Schütz, Schein, Scheidt." Een Duitse tongtwister om u tegen te zeggen. En een ezelsbruggetje om de drie belangrijkste Duitse componisten van de vroege zeventiende eeuw te onthouden.

De drie componisten Heinrich Schütz, Johann Hermann Schein en Samuel Scheidt werden geboren in respectievelijk 1585, 1586 en 1587, in Bad Köstritz, Grünhain en Halle, op telkens minder dan 100 kilometer van elkaar. Samen zouden ze die definitief de gestalte van de Duitse barokmuziek vóór Bach bepalen: het systematisch componeren van zowel religieuze als wereldlijke muziek op Duitse tekst, het toepassen van vernieuwingen uit Italië in de tekstverklanking, behandeling van stemmen-groepen en meerkorigheid en een toenemende aandacht voor het instrumentale aandeel in de muziek. Al deze aspecten komen aan bod in Scheins *Israels Brünlein*, één van de belangrijkste bundels religieuze composities uit het zeventiende-eeuwse Duitsland.

Johann Hermann Schein werd geboren in Grünhain bij Annaberg en verhuisde op zijn zevende naar Dresden. Dresden zou de hele zeventiende en achttiende eeuw één van de belangrijkste muzieksteden in Duitsland worden, voornamelijk dankzij de aanwezigheid van de keurvorstelijke hof van Saksen. Op zijn dertiende werd Schein aangenomen als koorknaap aan dit hof, waar hij werd opgeleid door de componist en kapelmeester Rogier Michael, afkomstig uit de Lage Landen. Toen Schein drieëntwintig was, verscheen zijn eerste bundel Duitse liederen, *Venus Kränzlein*.

Na een korte aanstelling als kapelmeester in Weimar (1615) werd hij op 19 augustus 1616 verzocht om in Leipzig te kandideren voor de functie van cantor aan de Thomaskirche – de kerk waar Johann Sebastian Bach vanaf 1723 tot zijn dood in 1750 dezelfde functie zou bekleden. Scheins sollicitatie was succesvol en hij werd aangenomen als cantor. Hij verzorgde zowel in de Thomas- als in de Nicolaikirche de koor-muziek. Tot zijn taken behoorde ook lesgeven aan de knapen die onder zijn hoede vielen: niet enkel zang, maar ook – en vooral – Latijnse grammatica en syntaxis. Ondanks zijn drukke professionele bezigheden componeerde Schein heel wat muziek.

Dat is des te opmerkelijker aangezien Schein te kampen had met talrijke zorgen in zijn privéleven: van de vijf kinderen uit zijn eerste huwelijk bleef er slechts één in leven, zijn eerste echtgenote stierf na acht jaar huwelijk, en ook uit zijn tweede

huwelijk stierven vier van de vijf kinderen vóór ze een volwassen leeftijd bereikten. Behalve ongetwijfeld veel stress en verdriet door deze tragische gebeurtenissen, leed Schein zelf aan heel wat fysieke kwalen; zijn brieven maken melding van jicht, nierstenen, scheurbuik en tuberculose. Wegens zijn zwakke gezondheid reisde hij tweemaal naar het kuuroord Karlsbad (nu Karlovy Vary in Tsjechië), maar met weinig resultaat – hij stierf op zijn vierenvestigste. Zijn vriend Heinrich Schütz kwam de stervende Schein op zijn doodsbéd bezoeken en componeerde op diens verzoek het motet *Das ist je gewisslich wahr*, dat in 1631 werd gepubliceerd. Schein werd als Thomascantor opgevolgd door Tobias Michael, de zoon van zijn voormalige leermeester.

Scheins belangrijke bundel *Fontana d'Israel* of *Israelis Brünnlein* werd in Leipzig gepubliceerd in 1623 en is dit jaar dus vierhonderd jaar oud. De titelpagina omschrijft de muziek als "uitgelezen Bijbelspreuken uit het Oude en Nieuwe Testament, voor vijf en zes stemmen met basso continuo, op de bijzondere en gracieuze wijze van de Italiaanse madrigalen, gemakkelijk uit te voeren door stemmen alleen, alsook met orgel of klavecimbel, met vlijt gecomponeerd door Johann Hermann Schein."

Gravures onderaan de titelpagina laten aan de geïnteresseerde koper zien hoe de muziek eventueel kon worden uitgevoerd: door een *alta cappella* met trombones en kromhoorns, of binnenshuis door zangers begeleid door orgel of luit. De bundel werd gepubliceerd in vijf stemboekjes, die onderaan elke rectozijde het opschrift "Madrigale de Gio(vanni) Herman(n)o Schein" dragen. Enigszins verrassend, niet zozeer omwille van de Italiaanse betiteling, maar vooral omdat de composities eerder motetten dan madrigalen zijn. *Schein* bedriegt?

Dat zoveel nadruk kwam te liggen op het Italiaanse gehalte van de muziek heeft minder te maken met de (Duitse) stijl van de muziek dan wel met de zorg die aan de tekstbehandeling is besteed: elke frase wordt zorgvuldig uitgewerkt en het vijfstemmig ensemble wordt door de componist regelmatig in kleinere, afwisselende secties van twee of drie stemmen onderverdeeld. Anders dan de Italiaanse madrigalen zijn Scheins zettingen minder contrapuntisch: de stemmen zijn minder onafhankelijk maar zingen vaak homoritmisch (in het zelfde ritme) samen, wat zorgt voor een grotere tekstverstaanbaarheid.

Schein maakt zijn aanpak meteen duidelijk in het openingsmotet van de bundel, *O Herr, ich bin dein Knecht*. De stemmen zetten de tekst uit Psalm 116 afwisselend individueel of in groepjes in, maar de woorden blijven steeds uitstekend verstaanbaar – ook wanneer voor de tweede zin 'Du hast meine Banden zerrissen' de rustige textuur uit de eerste zin opgeschrikt wordt door een onverwacht heftige figuur die alle partijen doorkruist. In de derde zin, 'Dir will ich Dank opfern', keert de aanvan-

kelijke rust terug.

De naam 'Israel' in de titel blijkt in de praktijk voornamelijk te verwijzen naar het Oude Testament: Schein selecteerde bijna alle tekstpassages uit de Psalmen en de Spreuken, aangevuld met Genesis en enkele profeten (Jesaja, Jeremia, Prediker en Jezus Sirach). Op de 26 motetten zijn er slechts drie uitzonderingen. Twee teksten vermoedelijk van de hand van Schein zelf: nrs. 19 *Ach Herr, ach meiner schone* en 23 *O Herr Jesu Christe*; het zijn twee eenvoudige, berijmde gebeden.

De derde uitzondering is nr. 24, *Ich bin die Wurzel des Geschlechts David*: een passage uit de Apocalyps die uitdrukkelijk de link legt tussen het Nieuwe en het Oude Testament. De openingszin van het motet beweegt zich rustig in een stapsgewijs stijgende lijn en cadenseert met een sneller, versierd motief dat op de woorden 'ein heller Morgenstern' sprankelend tussen de stemmen heen en weer springt. Schein zet daarna de woorden 'Er spricht, die solches zeuget' beknopt en functioneel, om vervolgens de directe rede "Ja, ich komme bald. Amen. Ja komm, Herr Jesu" stralend en jubelend te laten weerklinken.

Zoals deze voorbeelden laten zien, gaat Schein steeds op dezelfde manier te werk: elk zinsdeel wordt vertolkt door eigen retorische, expressieve figuren die de inhoud van de tekst op een sobere wijze in muziek omzetten. De secties zijn relatief kort en de muziek staat steeds ten dienste van het woord – anders dan bij Italiaanse madrigalen gaat de muziek nooit haar eigen leven leiden. Dankzij deze tekstgerichte aanpak bereikt Schein de hem typerende, beheerste expressie.

Pieter Mannaerts

Teksten

Ich lasse dich

Ich lasse dich nicht, du segnest mich denn.

Denn du allein, Herr, hilfest mir, daß ich sicher wohne.

Ik laat je niet gaan, tenzij je me zegent.

Want jij alleen, Heer, helpt mij, zodat ik veilig woon.

Da Jakob vollendet hatte

Da Jakob vollendet hatte die Gebot an seine Kinder,
tät er seine Füße zusammen aufs Bett und verschied und ward versammelt zu seinem Volk.

Da fiel Joseph auf seines Vaters Angesicht und weinet über ihn und küsset ihn.

*Toen Jakob zijn geboden aan zijn kinderen had gegeven,
legde hij zijn voeten op het bed en stierf, en werd verenigd met zijn volk.*

Toen viel Jozef op het gezicht van zijn vader en huilde over hem en kuste hem

Ist nicht Ephraim mein teurer Sohn?

Ist nicht Ephraim mein teurer Sohn und mein trautes Kind?

Denn ich denk noch wohl daran, was ich ihm geredet habe;
darum bricht mir mein Herz gegen ihn, dass ich mich sein erbarmen muss, spricht der Herr.

Is niet Efraïm mijn dierbare zoon en mijn vertrouwd kind?

*Want ik herinner me nog goed wat ik tegen hem heb gezegd;
daarom breekt mijn hart voor hem, dat ik medelijden met hem moet hebben, zegt de Heer.*

Zion spricht: der Herr hat mich verlassen

Zion spricht: 'Der Herr hat mich verlassen, der Herr hat mich vergessen.'

Kann auch ein Weib ihres Kindeleins vergessen, daß sie sich nicht erbarme über den Sohn ihres Leibes?

Und ob sie desselbigen vergesse, so will ich doch dein nicht vergessen.

Siehe, in die Hände hab ich dich gezeichnet.

(Jesaja 49, 14 - 16)

Sion zegt: 'De Heer heeft mij verlaten, de Heer heeft mij vergeten.'

Kan een vrouw haar kleine kind vergeten, zodat zij zich niet ontfermt over de zoon van haar schoot?

En zelfs als zij dat zou vergeten, zal ik jou niet vergeten.

Zie, ik heb je in mijn handen getekend.
(Jesaja 49, 14 - 16)

Freue dich des Weibes deiner Jugend

Freue dich des Weibes deiner Jugend.
Sie ist lieblich wie eine Hinde und
holdselig wie ein Rehe;
Laß dich ihre Liebe allezeit sättigen
und ergötze dich allewege in ihrer
Liebe.

*Verheug je over de vrouw van je jeugd.
Ze is lieflijk als een hinde en bekoorlijk
als een ree; Laat haar liefde je altijd
verzadigen en verheug je altijd in haar
liefde.*

Mein Freund komme in seiner Garten

Mein Freund komme in seinen Garten
und esse seiner edlen Früchten.
Ich komm, meine Schwester, liebe Braut
in meinem Garten.
Ich habe meine Myrrhen sampt meinen
Würtzen abgebrochen.
Ich hab meines Seims sampt meinem
Honige gessen.
Ich hab meinen Wein sampt meiner
Milch getruncken.
Esset meine Lieben und trincket meine
Freunde und werdet truncken.

*Mijn vriend, kom in je tuin en eet van
zijn edele vruchten.
Ik kom, mijn zus, mijn geliefde, in mijn
tuin.
Ik heb mijn mirre en mijn kruiden
geplukt.
Ik heb mijn zemelbrood samen met mijn
honing gegeten. I
k heb mijn wijn samen met mijn melk
gedronken.
Eet, mijn geliefden, en drink, mijn
vrienden, en wordt dronken.*

Ich sucht des Nachts in meinem Bette

Ich sucht des Nachts in meinem Bette,
den meine Seele liebet.
Ich sucht ihn, aber ich fand ihn nicht.
Ich will aufstehen, und in der Stadt
umgehen auf den Gassen und Strassen,
und suchen, den meine Seele liebet,
Ich sucht ihn, aber ich fand ihn nicht.
Es funden mich die Wächter, die in der
Stadt umgehen:
Habt ihr nicht gesehen den meine Seele
liebet?
Als ich ein wenig vorüberkam, da fand
ich den meine Seele liebet.

*'s Nachts zocht ik in mijn bed, die mijn
ziel liefheeft.
Ik zocht hem, maar ik vond hem niet. Ik
zal opstaan en door de stad gaan, op
straten en pleinen, en zoeken naar hem
die mijn ziel liefheeft,
Ik zocht hem, maar ik vond hem niet.
De wachters die in de stad rondlopen,
vonden mij:
Hebben jullie hem gezien die mijn ziel
liefheeft?
Toen ik een beetje verder ging, vond ik
hem die mijn ziel liefheeft.*

Wo ist denn dein Freund hingegangen?

Wo ist dein Freund hin gegangen, O
du schönste unter den Weibern? Wo
hat sich dein Freund hin gewandt? So
wollen wir mit dir ihn suchen.

Mein Freund ist hinabgegangen in
seinen Garten zu den Würtzgärtlein,
daß er sich weyde unter dem Garten
und Rosen breche.

Mein Freund ist mein und ich bin sein,
der unter den Rosen sich weydet.

*Waar is je vriend heengegaan, o
mooiste onder de vrouwen? Waar heeft
je vriend zich gewend? Laten we met
jou samen zoeken.*

*Mijn vriend is naar zijn tuin gegaan,
naar de kruidtuinen, om daar te grazen
en rozen te plukken.*

*Mijn vriend is van mij en ik ben van
hem, degene die graast tussen de
rozen.*

Die mit Tränen säen

Die mit Tränen säen, werden mit
Freuden ernten.

Sie gehen hin und weinen und tragen
edlen Samen
und kommen mit Freuden und bringen
ihre Garben.

*Zij die in tranen zaaïen,
zullen oogsten met gejuich.*

*Wie in tranen op weg gaat,
dragend de buidel met zaad,
zal thuiskomen met gejuich,
dragend de volle schoven.*

Unser Leben währet siebzig Jahr

Unser Leben währet siebzig Jahr, und
wenn es hoch kömmt so sinds achtzig
Jahr, und wenn es köstlich gewesen ist,
so ist es Müh' und Arbeit gewesen.
Denn es fehret schnell dahin als flögen
wir davon

*Zeventig jaar duren onze dagen,
of, als wij sterk zijn, tachtig jaar.*

*Het beste daarvan
is moeite en leed,
het gaat snel voorbij
en wij vliegen heen.*

Lehre uns bedenken

Lehre uns bedenken, daß wir sterben
müssen, auf daß wir klug werden.
Herr, kehre dich doch wieder zu uns und
sei deinen Knechten gnädig!
Fülle uns frühe mit deiner Gnade, so
wollen wir rühmen und fröhlich sein
unser Leben lang.

*Leer ons zo onze dagen te tellen
dat wijsheid ons hart vervult.
Keer weder, Heer,
en berouw U over Uw knechten.
Verzadig ons met Uw genade,
zo zullen wij juichen, en verblijd zijn
in al onze dagen.*

Nun danket alle Gott

Nun danket alle Gott, der große Ding
tut an allen Enden,
der uns von Mutterleibe an lebendig
erhält und tut uns alles Guts.
Er gebe uns ein fröhliches Herz und
verleihe immerdar Friede zu unser Zeit
in Israel,
und daß seine Gnade stets bei uns
bleib; Und erlöse uns so lange wir
leben.

*Nu danken wij allen God, die grote
daden verricht aan alle kanten,
die ons vanaf de moederschoot in
leven houdt en ons al het goede doet.
Geef ons een vrolijk hart en schenk ons
voortdurend vrede in onze tijd in Israël,
en laat zijn genade altijd bij ons zijn;
en verlos ons zolang we leven.*

Biografie

Voces Suaves

Voces Suaves, een vocaal ensemble dat renaissance- en barokmuziek uitvoert, is gevestigd in Basel. Tijdens hun uitvoeringen houdt Voces Suaves steeds rekening met de historische wijze waarop deze muziek werd uitgevoerd, en streeft het zo naar zowel een innemende retoriek als naar een warme, homogene klank waar de muziek op een emotievolle manier tot leven komt. Het ensemble is opgericht in 2012 door Tobias Wicky en bestaat uit acht professionele zangers, die allemaal verbonden zijn aan het Schola Cantorum Basiliensis. De bezetting verschilt naargelang het programma; zo worden extra instrumentalisten ingezet indien nodig. Het repertoire is breed: van Italiaanse madrigalen, tot werken van de vroege Duitse barok, en grootschalige oratoria en missen. Graag implementeren ze ook composities van vergeten componisten zoals Stefano Bernardi, Giaches De Wert and Giovanni Croce, die ze plaatsen naast de grote meesters zoals Monteverdi of Schütz.

Voces Suaves heeft al op verscheidene prestigieuze podia binnen Europa opgetreden, zoals op Festival de musique Baroque d'Ambronay, Festival de Saintes, Les Grands Concerts in Lyon, Ravenna Festival, Monteverdi Festival Cremona, MA Festival, Bozar Brussels, Festival Oude Muziek Utrecht, Oslo Internasjonale Kirkemusikkfestival, Festival Misteria Paschalia Krakow, Staatsoper Berlin, Festival Potsdam Sanssouci, en het Innsbrucker Festwochen der Alten Musik. Tijdens de jaren 2014 tot 2016 nam het ensemble deel aan het Europese programma "eemerging", dat stond voor "Emerging European Ensembles Project". Voces Suaves treedt regelmatig op met andere gerenommeerde ensembles zoals het Ensemble Concerto Scirocco, Akademie für Alte Musik Berlin, Concerto Romano, Capriccio Stravaganza en het Capricornus Consort. Daarbij heeft Voces Suaves ook langdurige samenwerkingen met Michelle Vanelli, Jörg-Andreas Bötticher en Johannes Strobl. Sinds 2015 zijn verschillende opnames door Voces Suaves uitgebracht via claves records, Ambronay éditions, Arcana (Outhere Music) en Deutsche Harmonia Mundi platenlabels, die bovendien enorm werden geloofd en erkend met internationale prijzen (waaronder de Diapason découverte, Choc de Classica).

Abdij van Tongerlo

Op verzoek van heer Giselbert vestigen omstreeks 1130 enkele norbertijnen uit Antwerpen zich op zijn landgoed in Tongerlo. Naast haar landbouwactiviteiten en actieve armenzorg, ontwikkelt de abdij een uitgebreid mecenaat op de fronten van kunst, cultuur en wetenschap. Sinds 1545 is de abdij in het bezit van een kostbaar doek: de meest getrouwe en mooiste replica van het Laatste Avondmaal, dat Leonardo da Vinci schilderde in de eetzaal van het klooster Santa Maria delle Grazie te Milaan. Omdat het originele fresco in de loop der tijden zó geleden heeft, dat er van de oorspronkelijke schoonheid niet veel meer overblijft, is dit 'Laatste Avondmaal' des te waardevoller geworden. In 1796 wordt de abdij door de Franse Revolutie opgeheven en moet de kloostergemeenschap noodgedwongen in ballingschap. De abdijgoederen worden verkocht. Omstreeks 1840 hernemen een zes-tal jonge medebroeders het religieuze leven in de vernielde abdij van Tongerlo. In 1929 vernielt een hevige brand het merendeel van de gebouwen. De jongste broeders vinden een onderkomen in de abdij van Leffe en helpen met de heroprichting van deze Waalse norbertijnenabdij. Van 1995 tot 1999 werd de abdijskerk grondig gerestaureerd en mocht ze weer schitteren in haar oorspronkelijke neo-gotische toestand. Sinds 2003 wordt het beeld van het Kind Jezus van Praag in de abdijskerk vereerd en sinds 2015 van een eigen stemmige kapel voorzien met mooie glasramen.

EXPERIMENT/ALLENDE
KUNST/THEATER/JAZZ/ACT
KLASSIEKE MUZIEK/POEZIE
DESIGN/FOTOGRAFIE/DANS
OUDE MUZIEK/LITERATUUR
OPERA/ARCHITECTUUR/P
FILOSOFIE/FILMMUZIEK/A
GESCHIEDENIS/ERFGOED/G
HEDENDAAGSE MUZIEK/FES
POLITIEK/ECONOMIE/WOR
PERFORMANCE/SOCIOLOG
CHANSO SOUNDS

Klara. Blijf verwonderd.

FESTIVAL VAN VLAANDEREN ANTWERPEN

Klassieke muziek van de middeleeuwen tot vandaag in een historische context

Ontdek de seizoenconcerten met Reinoud Van Mechelen,
Les Arts Florissants, The Tallis Scholars
en zo veel anderen op **www.amuz.be**.

rtv

altijd op scherp

www.rtv.be

[/rtvvandaag](https://www.facebook.com/rtvvandaag)

[rtv.tvplus](https://www.instagram.com/rtv.tvplus)

[@rtv_vandaag](https://twitter.com/rtv_vandaag)

van roey

BOUWEN MET MENSEN

Oostmalssteeweg 261 • 2310 Rijkvorsel • T +32 3 340 17 11 • info@vanroey.pro • www.vanroey.pro

COLOFON

ALGEMENE COÖRDINATIE EN ORGANISATIE

Festival van Vlaanderen Kempen vzw
met dank aan sponsor IOK
en mediasponsor Klara

ORGANISATIE

Dr. Jelle Dierickx
Directeur
Michaela Defever
Marketing & PR
Lieze Depuydt
Productie
Babette D'hoë
Productie-assistent

RAAD VAN BESTUUR

Marc De Geyter
Voorzitter
Kris Vreys
Ondervoorzitter
Ludo Kools
Secretaris
Greet De Clerck
Liana Davtyan
François Mylle
Annemarie Peeters
Jerry Aerts
Annick Schramme
Björn Siffer

SAMENSTELLING EN REDACTIE

Jelle Dierickx
Michaela Defever
Lieze Depuydt
Babette D'hoë

ONTWERP EN CAMPAGNEBEELDEN

www.emieliauwers.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Jelle Dierickx
Festival van Vlaanderen Mechelen/Kempen vzw
Onder-den-Toren 12
2800 Mechelen

EUROPEAN FESTIVAL ASSOCIATION

Het Festival van Vlaanderen Mechelen maakt deel uit van de koepel Festival van Vlaanderen en is lid van de European Festival Association en de International Society for Contemporary Music.

Programma onder voorbehoud van wijzigingen.

CONTACT

Festival van Vlaanderen Kempen vzw

Onder-den-Toren 12, 2800 Mechelen
T +32 (0)15 20 49 82
kempen@festival.be

www.musica-divina.be

SUBSIDIENTEN

MET DE STEUN VAN

De steden Geel, Hoogstraten, Lier, Herentals en Turnhout en de gemeenten Mol, Westerlo, Heist-op-den-Berg en Scherpenheuvel-Zichem, de abdijen van Postel, Averbode en Tongerlo, en de kerkfabrieken en de toerismediendiensten van de betrokken steden en gemeenten.

SPONSORS

PARTNERS

